

Mağcan
Cumabayev

çalışmalarına katıldı. Akmola ili kurultayını düzenleme kurulunda yer aldı. Rusya Kurucu Meclisi'nde Kazaklar'ı temsil etti. Alaş Partisi Akmola il komitesi üyesi oldu. Daha sonra II. Umumi Kazak Kurultayı'nda bulundu ve eğitim komisyonuna başkanlık etti. Alaş Hareketi'nin başarısızlığa uğramasının ardından 1919-1923 yıllarında yayın faaliyetlerine ağırlık verdi. Akmola'da çıkan *Bostandık Tuvı* gazetesinde, *Şolpan* ve *Sana* dergilerinde, daha sonra da *Ak Jol* gazetesinde çalıştı. Bu yıllarda destan formunda yazdığı "Batır Bayan" adlı şiiri yayımlandı. 1923-1927 arasında Moskova Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde okuduğu sırada Rus dili ve edebiyatını yakından tanıma imkânını buldu. 1925'te *Enbekşi Kazak* gazetesinde, yeni Sovyet yönetimince eserlerinin komünist ideolojisine ters düştüğü iddiasıyla hakkında büyük bir kampanya başlatıldı. Gerçekte Sovyet yönetimi aleyhinde herhangi bir şey söylememiş olsa da rejimi destekleyen yazılar yazmadığı gerekçesiyle hatalı bulunmuştu. Moskova'dan döndükten sonra 1927-1929 yıllarında Bura-bay ve Kızılyar'da öğretmenlik yaptı. Alka adlı Sovyet karşıtı gizli bir örgüt kurduğu iddiasıyla 1929'da tutuklandı ve on yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Ünlü Rus yazarı Gorki'nin girişimiyle 1936'da serbest bırakıldı. Petropavlovsk'ta öğretmenliğe başladı. Ancak il eğitim müdürünün şikâyeti üzerine siyasî sebeplerle işine son verilince 1937'de Almatı'ya geldi. Çeviri işleriyle geçimini sağlamaya çalıştı. Çok geçmeden Stalin'in "büyük terör" politikasındaki aydın katliamı sırasında o da pantürkizm ve halk düşmanlığıyla suçlanarak tutuklandı ve 19 Mart 1938'de idam edildi. Uzun yıllar eserlerinin yayımlanması bir yana adının anılması bile yasaklanan Cumabayev 1960 yılında bir kararla aklanmış, fakat kitapları ancak, Sovyetler Birliği'nde başlatılan glasnost politikaları neticesinde

1989'da tekrar yayımlanabilmiştir. Kazakistan'ın 1991'de bağımsızlığına kavuşmasının ardından diğer Alaş aydınları gibi o da ilgi görmeye başlamış, hayatına dair birçok çalışma yapılmış, memleketi olan Kuzey Kazakistan vilâyetinde bir ilçeye adı verilmiştir.

Cumabayev modern Kazak edebiyatının kurucusu sayılan Abay Kunanbayev'in (ö. 1904) en önemli takipçisi olmuş, Kazak edebiyatına içerik ve üslup bakımından pek çok yenilik getirmiştir. Birçok şairin takip ettiği güçlü bir sanatkâr kabul edilmiş, Kazak şiirini müziğe dönüştürdüğü, sesten resim çıkardığı, söze can kattığı belirtilmiştir. Siyasal görüşleri ve etkinlikleriyle de öne çıkan Cumabayev'in birçok şiirinde Türk sözcüğünü özellikle vurgulayarak Türk tarihi ve kültürüne yer vermesi onu Türk milliyetçiliğinin temsilcileri arasına katmıştır. Duygu ve düşüncelerini cesur ve emin ifadelerle ortaya koyarken lirik ve gizemli bir dil kullanmış, eserlerinde toplumsal sorunların yanında aşk ve duygusalığa da yer vermiştir. Şiirlerinde çokça değindiği sorunlar arasında halk okumaya ve eğitim almaya teşvik etmesi dikkat çeker.

Türkiye'de Millî Mücadele sürerken yazdığı "Alıstağı Bavırma" (Uzaktaki kardeşime) adlı şiiri onun Türkiye'de tanınmasını sağlamıştır. Özellikle "Oral Tavi", "Kazak Tili", "Peygamber" ve "Türkistan" şiirlerinde Türklüğe, Türk tarihi ve kültürüne verdiği önemi ortaya koymuş, Kazak tarihiyle ilgili konuları "Batır Bayan", "Koylibaydın Kobızı" ve "Korkıt" gibi destan türü eserlerinde büyük bir yetkinlikle ele almıştır. Cumabayev'in ilk şiir kitabı *Şolpan* adıyla Kazan'da 1912'de yayımlanmış, daha sonra 1922'de Kızılorda'da ve 1923'te Taşkent'te iki şiir kitabı daha basılmıştır. Şiirin yanı sıra eğitim bilimine de önem veren Cumabayev bu alandaki çalışmalarını *Pedagogika* (1922-1923) ve *Bastavış Mektepte Ana Tilin Okutuv Jöni* (1925) adlı eserlerinde toplamış, ayrıca birçok Avrupalı ve Rus şairin şiirleriyle M. Gorki, V. Ivanov ve M. Sibiryak gibi yazarların hikâyelerini Kazakça'ya çevirmiştir. *Şolpanın Künesi* (Şolpan'ın günahı) (1923) adlı hikâyesiyle Kazak edebiyatına psikolojik tahlil metodunu getiren Cumabayev'in eserleri Kazakistan'ın bağımsızlığının ardından pek çok defa yayımlanmıştır. Üç ciltlik *Şığarmalar Jinağı* (2008), kitaplarının yanı sıra dergi ve gazetelerde çıkmış yazılarının bir araya getirildiği kapsamlı bir külliyyattır. Cumabayev'in Taşkent'te 1923'te basılan şiir

kitabı Ferhat Tamir tarafından Türkiye Türkçesi'ne aktarılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Mağjan Jumabayev, *Köp Tomdık Şığarmalar Jinağı*, Almatı 2008, I-III; a.m.f., *Tandamalı*, Almatı 1992; a.m.f., *Mağcan Cumabayev Ölen-deri: Mağcan Cumabayev'in Şiirleri* (aktaran: Ferhat Tamir), Ankara 1993; Şeriazdan Elevenov, *Mağjan: Ömiri men Şığarmagerligi*, Almatı 1995; *20-30 Jıldardağı Kazak Adebieti* (haz. B. Derimbetov), Almatı 1997; Jüsipbek Aymavtov, "Mağjannın Akındığı Turalı", *Dala Danaları*, Almatı 2001, s. 555-581.

İBRAHİM KALKAN

CUNBUR, Fatma Müjgân

(1926-2013)

Kütüphaneci,
edebiyat araştırmacısı.

12 Ocak 1926'da İstanbul Fatih'te doğdu. Babası İbrahim Salih, annesi Seniye Hanım'dır. İstanbul'daki kısa süre dışında öğrenimini Ankara'da yaptı, Ankara Kız Lisesi'ni (1944), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü (1948) bitirdi. Doktorasını eski edebiyat dalında (*Gülşehri ve Mantiku't-Tayr'ı*) tamamladıktan sonra (1952) yazma eserlere karşı duyduğu ilgi onu kütüphaneciliğe yöneltti. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ndeki yazma eserleri tasnif etti, ardından Millî Kütüphane'ye tayin edildi (1954). Millî Kütüphane'nin kurucusu Adnan Ötügen'in yurt dışında bulunduğu 1959-1960 yıllarında müdür vekilliği yaptı. Adnan Ötügen'in Millî Kütüphane'den ayrılması üzerine kütüphane müdürlüğüne getirildi ve emekliye ayrılıncaya kadar (1986) görev adlarında yapılan değişikliklerle ve zaman zaman ayrılıp yeniden dönerek Millî Kütüphane'de çalıştı. Kütüphaneye yeni bina yerinin seçilmesi, binanın yapılması ve kütüphanenin taşınmasında (1965-1983), kitap sayısının artırılmasında büyük gayret sarfetti. Kütüphanenin sadece kitapların bulunduğu bir mekân olmanın ötesinde çeşitli bilimsel toplantı, konferanslar, konser ve sergilerle canlı bir kültür merkezi haline gelmesinde çaba harcadı. Kültür Bakanlığı müşavirliği yıllarında Türkiye kütüphanelerindeki yazma eserlerin kataloglarının hazırlanmasıyla uğraştı. Anadolu kütüphanelerinde çalıştı. 1980'de yeniden Millî Kütüphane başkanlığına tayin edildi. Bu arada Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'nde 1960-1982 yılları arasında yazma eserler, kataloglama ve paleografya derslerini okuttu. Yazılarında

Fatma Müjgân
Cunbur

Müjde Nasiboğlu, Salim Şehidoğlu takma adlarını da kullanan Müjgân Cunbur 25 Eylül 2013 tarihinde Ankara'da öldü.

Kadın hakları ve folklor araştırma dernekleriyle Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü üyesi olan Müjgân Cunbur, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Yönetim Kurulu'nda görev yapmış (1975-1978), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih-Yüksek Kurumu'na bağlı Atatürk Kültür Merkezi'nde aslı üye olmuş, bu kurumun çeşitli kollarında faaliyet göstermiştir (1984-2001). Kurum tarafından yayımlanan *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*'nde alt grup başkanı olarak çalışmıştır. 1948 yılından itibaren *Kırşehir Gazetesi*, *Erdem, Bilge, Belleten, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, Türk Folklor Araştırmaları, Hisar, Ka-De-Fe, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Millî Işık, Önasya, Selâmet, Türk Dili, Türk Edebiyatı, Türk Kadını, Türk Kültürü, Türk Yurdu, Vakıflar Dergisi* gibi yayın organlarında pek çok yazı yazmış, mahallî yazarların eserlerinin tanıtılmasına da hizmet etmiştir. Çevresindeki gençleri yazmaya teşvik etmesi, yazdıklarının basılmasına ön ayak olması da onun önemli hizmetleri arasındadır. Yurt içinde ve yurt dışında pek çok toplantiya katılmıştır.

Türk kültürü alanında çalışan yerli ve yabancı pek çok bilim adamının saygısını kazanan Müjgân Cunbur'a çeşitli ödüller verilmiştir. Türk Folkloruna Üstün Hizmet Belgesi, Türkiye Millî Kültür Vakfı Türk Kültürüne Üstün Hizmet armağanı (1986), İLESAM'ın Türk Kültürüne Üstün Hizmet ödülü, Türk Folklor Araştırmaları Kurumu İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet ödülü, Türk Kütüphaneciler Derneği Üstün Hizmet ödülü (1995) bunlardandır.

Hakkında üniversitelerde hazırlanmış mezuniyet tezleri bulunmaktadır. Sadece işin tekniğiyle ilgilenen bir kütüphaneci değil bir öğretmen-kütüphaneci olan Cunbur kendisinden önce gelenlerden aldıklarını geliştirerek kendisinden sonrakilere devretmiştir. Ölümü üzerine yazılan yazılarda onun insana verdiği değer üzerinde özellikle durulmuştur.

Eserleri. Bibliyografya, Katalog: *Fuzuli Hakkında bir Bibliyografya Denemesi* (İstanbul 1956); *Fârâbî Bibliyografyası: Kitap-Makale* (Ankara 1973, İsmet Binark ve Nejat Sefercioğlu ile birlikte); *Ali Kuşçu Bibliyografyası* (ölümünün 500. yıl dönümü dolayısıyla, Ankara 1974); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu I* (1987, Altınay Sernikli, Dursun Kaya ve Hülya Yollagül ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu II* (1988, Altınay Sernikli ve Dursun Kaya ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu III* (1992, Altınay Sernikli ve Dursun Kaya ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu IV* (1994-2005, Altınay Sernikli ve Dursun Kaya ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu V* (1997, Altınay Sernikli, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu VI* (Ankara 2001, Altınay Sernikli ve Dursun Kaya ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu: Türkçe Divanlar* (2001, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu VII: Cönkler* (2002, Dursun Kaya ve Niyazi Ünver ile birlikte); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu VIII: Şiir Mecmuaları* (2005, Dursun Kaya, E. Selma Kutlu ve Niyazi Ünver ile birlikte); *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu* (Ankara 1999); *Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu. Arap Harfli Türkçe Eserler: 1729-1928 I-IV* (1990-2004, Dursun Kaya, Niyazi Ünver ve İncila Kahveci'yle birlikte).

Türk Kültürü: Başakların Sesi: Türk Halk Şairleri Eserleri ve Hayatları (1956); *Fuzuli Divanı* (Ankara 1958, Kenan Akyüz başkanlığında Süheyl Beken ve Sedit Yüksel ile birlikte); *Yunus Emre'de Namaz* (1957); *Yunus Emre'nin Gönülü* (1959); *Atatürk ve Millî Kültür* (1973, 1981; 2006, Sakarya Valiliği); *Karacaoğlan: Hayatı ve Şiirleri* (1973, 1985); *Gelibolu Mustafa Âli, Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları (Menâkıb-ı Hünerverân)* (Ankara 1982); *Anadolu'nun Bütünleşmesinde Ahmed Yesevi'nin Yeri* (1997); *Son Asır Türk Şairleri: Kemâlî's-Şuarâ* (haz. İbnülemin

Mahmud Kemal, I, Ankara 1999); *Karacaoğlan Bütün Şiirleri* (2001); *Yunus Emre'ye Göre Ahlak Değerleri* (2011).

Kadın: Türk Kadın Yazarlarının Eserleri: Bibliyografya: 1928-1955 (1955); *Millî Mücadele'de Türk Kadını* (1983, İ. Enginün ve C. Özdemir ile birlikte); *Osmanlı Dönemi Türk Kadın Şairleri* (2011); *Türk Kadını İçin* (1997, 2007); *Türk Kadınının Şiiri* (antoloji, 1970, Neriman Saryal Duranoğlu ile birlikte). Müjgân Cunbur ayrıca Ziya Gökalp'in *Yeni Hayat ve Doğru Yol* (Ankara 1976) adlı eserlerini yayıma hazırlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, Ankara 2002, s. 255; İnci Enginün, "Millî Kütüphane Yeni Binasında Hizmete Girenken" (Müjgân Cunbur ile sohbet), *Kaynaklar*, sy. 2, Ankara 1984, s. 49-60; Ahmet Kot, "Cunbur, F. Müjgân", *TDEA*, II, 90-91; "Cunbur, Fatma Müjgân", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002, II, 490-491; "Cunbur, Müjgân", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, İstanbul 2003, I, 275.

İNCİ ENGINÜN

CÜNDÎ, Enver

(أنور الجندي)

Ahmed b. Enver Seyyid Ahmed
el-Cündî Fergalî
(1916-2002)

— Mısırlı düşünür, gazeteci ve yazar. —

Yukarı Mısır'da Asyût vilâyetine bağlı Deyrût beldesinde doğdu. Aslen Yemenli olup esas adı Ahmed'dir. Babasına duyduğu şükranın bir ifadesi olarak eserlerinde onun ismini kullanmıştır. İlmî bir muhitte yetişti, anne tarafından dedesi vaktinin çoğunu yazma eserlerin tahkikine ayıran bir kadı idi. Pamuk ticaretiyle uğraşan babası da İslâmî ilimlere ilgi duyuyordu. Küçük yaşta hıfzını tamamlayan Cündî, İbrâhim Emîn'den İbn Haldûn'un *Muḳaddime*'sini, Şeyh Tâhâ'dan Gazzâlî'nin *İhyâ'sını* ve Şeyh Bekir'den *Şaḫîḫ-i Buḫârî*'yi okudu. Mustafa Lutfi el-Menfelûtî, Ahmed Hasan Zeyyât, Mustafa Sâdik er-Râfî gibi edebiyatçıların eserlerini okuyarak büyüdü. Akşam lisesinde ticaret eğitimi aldığı sırada bir taraftan Mısır Bankası'nda çalıştı. 1932'de ekonomi, işletme ve bankacılık öğrenimi görmek üzere açık öğretim fakültelerine kayıt yaptırdı. Aynı zamanda Amerikan Üniversitesi'nde İngilizce dersi alıyordu.

1933'te *Apollo* dergisinin Nil şairi Hâfız İbrâhim özel sayısı için açtığı yarışmaya bir makaleyle katılıp başarı göstermesi